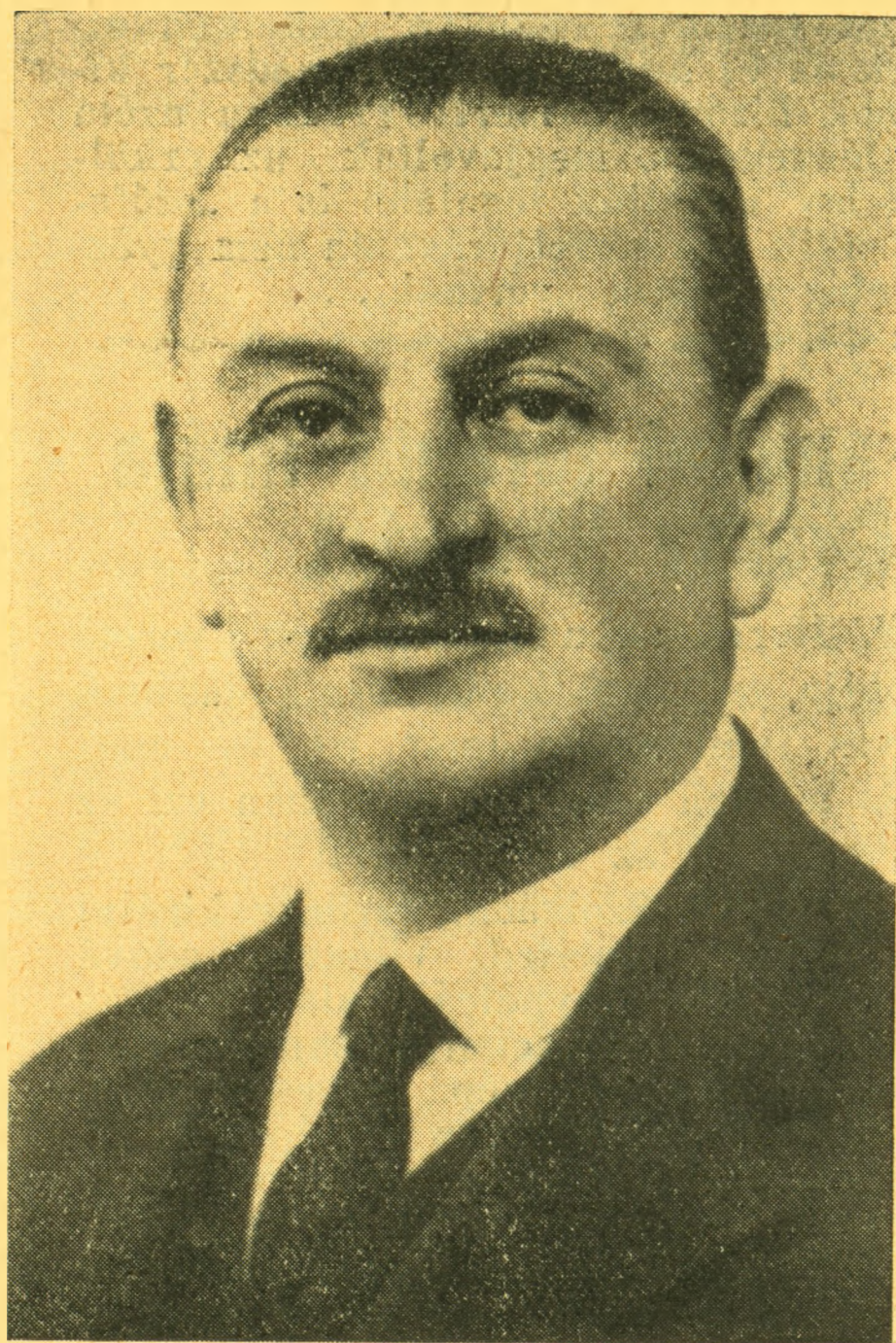

DR KENÉZ-KURLÄNDER EDE
SZEMLÉJE

SZOMBAT

VIDA JENŐ,
*akit a kormányzó ur az I. osztályu
érdemkereszttel tüntetett ki*

VIII. évfolyam 10. szám.

1935. május 4.

A címlap Berény Róbert rajza.

„Bűnkutató-Egylet“

A lengyelországi Trok városkában, az ott uralkodó vallástalanság leküzdésére sajátságos egyesület alakult. A városka zsidó honoráciorai már régóta rossz szemmel nézték a zsidó erkölcsök és vallásos érzület meglazulását és az erkölcsi élet megjavítása céljából megalakították a „Chatoimsucher Chewrá“-t, vagyis a „Bűnkutató egyesület“-et. A különös egyesület megalapítója előtt nyilván az amerikai Clu-clux-clan szervezet lebegett mintaképpen, mert a „bűnkutatók“ fenyítő eszközei sokban hasonlítanak a clu-clux-clan-isták eljárásaira.

Először is kikutatták a bűnösöket. Így például megállapították, hogy X. kereskedő nem hord „cidáklit“, Y. úr késel borotválkozik, A, B, C, D és még számos más zsidó polgár ajtaján nincs mezuze. A szövetség tagjai ezután, az éjszaka sötétjében, halotti ruhába öltözve, halottsárgára maszkírozva, mint a sírból kikelt halottak, deputációban bezörgettek az igazak álmát alvó bűnösökhöz és síri hangon szemükre hányva vétkeiket, eltűntek az éj homályában. A módszer kitűnőnek bizonyult, mert Trokban azóta már lényegesen megjavultak az erkölcsök, így mondják legalább is a „szófelek“, akik a „kisértetjárás“ óta nem győznek elég mezüzet gyártani. . .

Az angliai főrabbi imája V. György királyért

Dr. Hertz, az angol zsidóság vezető főrabbi, az angol király uralkodásának 25 éves jubileumára imát írt és most Anglia minden zsidó templomában ezt az imát mondják az uralkodóért:

Örökkévaló! Szolgádat, György királyt ősei trónjára emeled. Világuralkodóvá tetted őt. Kormánypálcája alatt a világ minden táján, napkeleten és napnyugaton sok-sok különböző nép egyesült és ő igazságosan kormányozza a népeket az emberiség törvényei szerint. Mindig gondot fordít ő minden vallás egyenjogúságára, számos különféle fajtájú népekből összeállított birodalmában. 25 év múlt el azóta, hogy királyunk trónra lépett. A világ visszhangzik népei hálájától. És mi, akik a zsidó hitet valljuk, akik a király hatalma árnyékában biztonságban élünk, részt veszünk ebben a nagy hálaadásban. Örökkévaló! Köszönjük Neked, hogy sorsunkat Anglia sorsával kötötted össze és köszönjük, hogy ezt a napot megérhettük. . . .

GUTHY GYÖRGY: IRÁSAIM. A kitűnő Guthy Soma fia, Guthy György újságíró, egyéni riportjait összegyűjtve kiadta. A formás kis könyv temérdek érdekes, jól meglátott és jól megírt riportot tartalmaz és valóban érdemes arra, hogy elolvassák. Sok történetben megcsillan a néhai Guthy Soma ellenállhatatlan humora.

BALLA BERNÁT HALÁLA. Balla Bernát ny. iskolaigazgató, a Központi Zsidó Diáksegítő Bizottságnak megalapítása óta volt adminisztratív vezetője, aki mindenkor lelkes odaadással szolgálta a külföldre kényszerülő zsidó diákok ügyét, Budapesten, Peszach második napján meghalt. Temetése vasárnap, április 21-én volt a rákoskeresztúri temetőben s a gyászszertartásra nagy számban jöttek el az elhunyt iskolaigazgató barátai és tisztelői. Ott volt a hitközség előljárósága képviselőiben dr. Zahler Emil előljáró és Eppler Sándor főtitkár, a Diáksegítő Bizottság részéről dr. Wilhelm Károly elnök, dr. Déri Ferenc ny. alpolgármester s a felekezeti intézmények számos képviselője. A gyászszertartáson dr. Hevesi Ferenc mondott gyászbeszédet. Dr. Wilhelm Károly, a Diáksegítő Bizottság elnöke búcsuztatta ezután Balla Bernátot, meghatottan emlékezve meg arról az odaadó buzgalomról és szívjóságról, amellyel a reá bízott diákok ügyét gondozta s mely erények kegyelettel fogják megőrizni Balla Bernát nevét a Diáksegítő Bizottság körében. Végül Biró Samu ny. iskolaigazgató mondott mély érzéstől áthatott búcsuztatót az Országos Izraelita Tanítóegyesület és az elhunyt baráti köre nevében. A gyászszertartás az énekkar gyászsolozsmáival ért véget.

RADIUS FILMSZÍNHÁZ, Nagymező utca 22—24. Telefon: 22 0—98. Előadások kezdete 3, 5. negyed 8, fél 10 órakor.

Olvason

MAJUSI FILMTELEPÍTÉS ÉS RÁDIÓVÁZLATOK

Május 10-én kilenc északamerikai rádióleadó állomás „Jiddisch aetherszínház“ gyűjtőnév alatt jiddis nyelvű drámákat fog közvetíteni. A leadás egyrészt többszázezer előfizető kérésére történik, másrészt pedig meg akarják ismertetni a nagyközönséggel a jiddis drámai irodalom remekeit. A művészi vezetést a híres jiddis színész: Buloff József vállalta el, kinek rendezésében a legjobb jiddis írók, úgymint: Pinsky, Schalom Alechem, Leiwik, stb. drámái kerülnek a mikrofon elé.

SZOMBAT

Dr. KENÉZ-KURLÄNDER EDE
SZEMLÉJE

Elsőosztályu érdemkereszt

Az összes, Magyarországon élő zsidó-emberek közül a legnagyobb társadalmi siker magaslatáig fölemelkedett férfiúhoz méltatlan volna a szokványos magasztalás és hétköznapi szólam, de azért *Vida Jenő* legmagasabb kitüntetése mellett egy pillanatra meg kell állnunk és nem elégedhetünk meg a ragyogó tény egyszerű regisztrálásával. Mert Magyarország mai kormányzati szellemének egyik félreismerhetetlenül jellemző és minden propagandánál ékebben szóló megnyilatkozása az, ha a mai időben, a mai Európában, a mai viszonyok között katolikus és református egyházfők között a kegyelmes címmel ki lesz tüntetve egy férfiú, aki zsidóságát lényéhez tartozó adottságnak ismerte és vallotta, és így tehát soha el nem tagadta, de nem is fitogtatta, csak tetteivel adott kifejezést az iránta való ragaszkodásnak. Körülöttünk fajgyűlölet, hangoskodó, lelkiismeretlen jelszavak, kábitó és mérgező frázisok, nálunk pedig megszorítás nélkül elismerik az érdemet — ez az igazi arisztokratikus demokrácia, amikor az „arisztos“, a legkiválóbb győzedelmeskedik és törekvéseinek célja a „démosz“, a közösség, társadalom megerősítése.

Vida Jenő elsőosztályu érdemrendje mindenki előtt úgy tűnik fel, mint a merész ivelésű életpálya megkoszoruzása, mert a munka, a céltudatosság, a messze területeket átfogó perspektíva, a produktív és az impulzív akaraterő győzelme. A hozzá hasonló típusu embereket az angol „kingmaker“ elnevezéssel illeti, ki akarván fejezni vele a felsőbbrendűséget. A nagy egyéniség misztikumát a kabbala prizmája felbontja a feltörő lelkesedés (hiszlahavusz), az egy célra felé törekvés (kavono), a szent szolgálat (avoda) és az alázatos meghódolás (siflusz) színeire. Ez a szinkép kibontakozik *Vida Jenő*-nek nemcsak társadalmi munkájában, hanem különösen működése meghitt körében: a konstruktív karitás területén. *Az árvaék ügyének*

van szentelve egy célra irányított, lelkesedéssel telített, a nagy sikereket elért emberek szerénységével végzett szent szolgálata, melynek célja a társadalomnak megmenteni sok gyenge, az élet viharainak odadobott ember-palántát. *Ezer évvel* kell visszamennünk, Spanyolországba, ott találunk hasonló karrierű zsidó férfiut: Chaszdajt, akit kortársai „nagy-ur“-nak neveztek, aki miniszter léte tudományos kéziratokat másoltatott és szétosztatta a buvárkodók között, ilyen léleképítő kulturális munkát végez változott formában *Vida Jenő* az árvaházi tevékenységével.

Elvonatkoztatva minden politikától, közgazdasági beállítástól, *Vida Jenő* kitüntetése a self made man sikere, amely azonban messze messze túlnő az egyéni kereteken, mert *Magyarország presztizsét* emeli kifelé az egyetemes zsidó világban és a magyar zsidóság nyomott lelkiületét önérzettel és a kitartáshoz való *reménységgel felüldíti*. Éppen ezért, *Vida Jenő* elsőosztályú érdemkeresztje fölötti örvendezés *erkölcsi kötelességgé finomul*.

Beszélgetés Frankl Adolffal

A „püspök-zsidó” históriája

A tavaszi napfényben ragyogó Andrassy úton örömmel láttam pár nappal ezelőtt Frankl Adolfot, a Főrendiház tagját, a magyar orthodoxia egyik büszkeségét, aki néhány heti gyengélkedés után ezen a napon ment ki először a szabad levegőre. A főrend kis unokájával sétálgatott, szemmel láthatóan derűs jó kedvvel és szívesen üdvözölte a Szombat szerkesztőjét, aki csatlakozott a sétálókhoz. A séta folyamán Frankl Adolf elmesélt egy történetet, talán csak az unokájának szánta okulásul, de a történet olyan érdekes, hogy azt hiszem, a Szombat olvasói is szívesen meghallgatják.

. . . . Elmúlt a szabadságharc, Világosnál letette Görgey serege a fegyvert, Kossuth már Törökországban ette a számszűz kenyerét, Arad várában már az ég felé meredt a vértanúk akasztófa erdeje. Haynau volt az úr a szerencsétlen Magyarországon és a zsandárok, mint a kopók hajszolták a bujdosó honvédeket. A tompa kétségbeesés lett úrrá a lelkek felett, mindenki rettegett, mindenki üldözött volt, tombolt az önkény és a bosszúálló erőszak. 1849 egyik zimankós téli estéjén a vasmegeyi Német-Szent-Grót nevű falucska határába fáradt vándor érkezett. A sötétség leple alatt osont háztól-házig, lesett, figyelt, nem-e látja meg valami zsandár, vagy besúgó. Az egyik

bogárhátú kis ház ajtaján a vándor megpillantotta a mezüzet. Megkönnyebbülten sóhajtott, majd halkán bekopogtatott a befüggönyözött ablakon. Kisvártatva szakállas zsidó lépett ki nagy félénken az ajtón és ijedten kérdezte: „Ki az?” Fojtottan hangzott a válasz: „Bujdosó vagyok, menekülő ember! Szállást kérnék!” Nehéz sóhajjal, óvatosan körülnézve bocsátotta be a zsidó az éjjeli látogatót, hiszen a fejével játszott mindenki, aki bujdosó honvédet a házába fogadott. De a szentírás azt parancsolja, hogy a bujdosónak menedéket kell adni, és a szent törvények előbbre valók, mint a zsandárok hatalmaskodása. A házba érve az idegen levetette földig érő juhászbundáját, csucos báránybőr kucsmáját és a csodálkozó házigazda előtt ott állott — egy katolikus pap. A honvéd tábori lelkészek kávébarna, vitézkötéses reverendáját viselte, nyakában kis kereszt mellén a honvéd vitézségi érem piros szallagja. Bemutatkozott és elmondta röviden élete történetét. Lipovnik Lipovniczky Istvánnak hívták, Komáromban volt plébános a szabadságharc kitöréséig. Mikor toborzók járták a várost, leköszönt plébánosi állásáról és elment a honvédsereggel, hogy a véres harcmezőkön hirdesse az Ur igéjét, Világos után nem tudott kimenekülni az ország-

ból és mikor megtudta, hogy in contumaciam Kufstein várában töltendő 12 évi sáncfogságra ítélték, mint üldözött vad bujdosott faluról-falura és így került el Szentgrótra. Legtöbbször zsidó háznál szállt meg bujdosása alatt, mert úgy tapasztalta, hogy a zsidók vendégszeretők és dacára a nagy veszedelemnek, szívesen rejtik el a bujdosót. A házigazda is megmondta a nevét: Schwarcz Wolfnak hívták, de jobban szerette ha magyarul Farkasnak nevezik. Kis falusi zsidó volt, mindennel foglalkozott, vett és eladott, de mindenekfelett a szentírást tanulta buzgalommal. A szabadságharc ügyét szolgálta, ahogy tudta, segített élelmet szerezni a seregnek, bevásárolt, sőt azt beszéltek a faluban, hogy ha sor került rá, hirszerző szolgálatokat is teljesített a honvédségnek. Talán ez volt az oka, annak, hogy a zsandárok különösen vigyáztak minden lépésére, egy ilyen spion-zsidót szemmel kell tartani! És csakugyan, hajnalban már durván zörgetett az ablakon a zsandár. „Zsidó, ki jött az éjjel hozzád?” „A rokonom, vándorló talmudista” hangzott a válasz. És ime, a másik szobában, nagy foliánssal hajolva, ima lepellel a fején, ott hajlongott imádkozva a vendég. „Csak egy vándorló zsidó, nem veszélyes,” — gondolta a zsandár és nyugodtan távozott.

És így élt Lipovniczky, bujdosó tábori lelkész másfél évig Schwarcz Wolf Farkas németszentgróti zsidó vendégszerető házában. Szakállt és pajeszt növesztett, felfrissítette héber tudását, együtt imádkozott a zsidókkal, zsidó volt kényszerűségből és úgy lehet, egy kissé szeretetből is. Mert megszerette nagyon házigazdáját és annak családját, közelről látva a tiszta családi életet, a jólelkű, becsületes embereket. Schwarcz Wolf megkereste és megtalálta a megfelelő összeköttetéseket és segítségével Lipovniczky másfél évi bujdosás után — kegyelmet kapott. Érzékeny búcsút vett ekkor vendégszerető házigazdájától. „Kedves házigazdám! — mondta — ma még nem vagyok senki és semmi, bujdosó vagyok. De leszek én még valaki és akkor lesz rá módom, hogy holtig tartó hálámnak méltó kifejezést adjak! Én életem végéig nem felejttem el a hozzám való jószágát.”

A pap elment, Schwarcz Wolf sem maradt sokáig Szentgróton. Pozsonyba költözött. Vett, eladott, dolgozott, nevelte gyermekeit, törte magát éjjel-nappal és vitte valamire. Évek múlva Pozsony egyik legtekintélyesebb kereskedője lett. Fiai is együtt dolgoztak vele és már régen elfelejtették az abszolutizmus szome

rú napjait.

A bujdosó pap Szentgrótról való távozása után csakhamar plébániát kapott és néhány év múlva apátplébános lett. Felfigyeltek nagy tehetségére, szónoki készségére, tudására. Jött a kiegyezés, akkor pláne jó ajánlólevél lett a honvédelelkeszi mult — lipovniki Lipovniczky István a megérdemelt karrier útjára lépett. A kultuszminiszter meghívta a minisztériumba, ahol a katolikus egyházi ügyek referensi tisztét töltötte be, magas pápai kitüntetésben részesült és néhány év leforgása után — arbei címzetes püspök lett. Innen kezdve gyors tempóban ivelt pályája felfelé és egy szép napon ő lett a nagyváradai püspök. A váradai püspöki palotában sem felejtette el Schwarcz Farkast, aki a bujdosás sanyarú napjaiban partját fogta. Kereste ő eddig is volt házigazdáját, de nem találta meg, hiszen az már éveket ezelőtt elköltözött Szentgrótról.

A fényes püspöki installáción megjelent a nagyváradai zsidó hitközség tisztelő küldöttsége is. Mikor vége volt az ünnepségnek, a püspök magához hívatta a zsidók küldöttségének vezetőjét és így szólt: „Lakott 1849-ben Németszentgróton egy zsidó ember, úgy hívták Schwarcz Wolf. Ezt az embert nekem kerítsétek elő élve, vagy halva. Ha nem élne, hozzaték a fiát, vagy az unokáját, mert ezzel a Schwarcz Farkassal nekem elszámolni valóm van!” A küldöttség hajlongva távozott, odakint egymásra néztek — mit akarhat a püspök attól a zsidótól? De hát a parancs-parancs! Schwarcz Wolfot elő kellett keríteni élve, vagy halva! Két markos, tagbaszakadt, megfelelően agyafurt hitsorsost szemeltek ki a nyomozás nehéz munkájára, akik meg is feleltek hivatásuknak, mert néhány hét múlva megtalálták Schwarczot Pozsonyban. Előadták a püspök parancsát és a szabadkozó embert gvenge erőszakkal Váradra vitték és előállították a püspök úr színe elé.

A püspök könnyes szemmel ölelte meg hajdani életmentőjét és kijelentette, hogy többé nem engedi el közeléből, mert ő most már végre le akarja róni tartozását. Hiába mondta jó Schwarcz Farkas, hogy ő nagy ember otthon Pozsonyban, a püspök nem engedte többé haza. Kinevezte a hatalmas váradai püspöki birtok jószágkormányzója mellé gazdasági tanácsadónak és ettől kezdve Schwarcz Wolf tudta nélkül még egy szál szalmát sem lehetett a nagy gazdaságban a helyéről elmozdítani. Az ügyes, élelmes ember irányítása mellett gyara-

podott a püspökség vagyona, nem csinált rossz választást a püspök úr, de nem panaszkodhatott Schwarcz Wolf sem, aki nek hihetetlen tekintélye volt Váradon, úgy a zsidók, mint a keresztények előtt. Elnevezték Váradon „püspök zsidó“-nak. Sokat jelentett ez a név, jelentette a püspök bizalmasát, jelentette a becsületes, megvesztegethetetlen jó sáfárt, jelentette a buzgó, vallásos zsidót és a nagybefolyású embert.

Lipovniczky püspök évekig regnált Váradon, valóságos belső titkos tanácsos is lett, boldog, nyugodt öregségben, buzgó istenfélelemben eltöltött áldásdús élet után 1885 augusztus 12-én 71 éves korában meghalt. Nagy temetése volt, az egész város, az egész megye elkísérte

utolsó útjára, de a legjobban siratta a „püspök-zsidó.“ A temetés után néhány héttel el is költözött Váradról, pedig a püspöki jószágkormányzó ugyancsak marasztalta, mondván, hogy munkásságára szüksége van az uradalomnak. De Schwarcz Wolf nem maradt, meghalt a püspök, elmegy a „püspök-zsidó“ is. Pozsonyba költözött fiaihoz, akik ott tekintélyes emberek voltak és ott is élt haláláig. 93 éves korában halt meg Pozsonyban, mint a város egyik legtisztelietlenebb embere és a pozsonyi Chevra Kadisa egyik előljárója. A temetésén Lipovniczky püspök emléke iránti tiszteletből a nagyváradai püspökség is képviseltette magát.

Ez a „püspök-zsidó“ históriája. . .

Esillagos Szabó a feltámadásról

Szabó professzor egy hírlapi cikkben elmélkedik a feltámadásról. Azt hiszem, hogy a fejtegetés se a keresztényeket, se a zsidókat nem fogja kielégíteni, hanem igazolja a régi bölcseket, akik azt hirdették, hogy toidöntüli dolgokról nem szabad csak a beavatottak körében elmélkedni. — A professzor dobálódzik Majmuni, Jehuda Halévi, Szaadia neveivel nagyon is problematikusán. Megemlíti, egy beszélgetését, egy dr. Friedlanderrel, akiről azt mondja, hogy londoni főrabbi volt. Hát ilyen nevű londoni főrabbi nem volt, mert 1910 körül meghalt, több évtizedes működés után Dr. Adler chief-rabbi, utána következett a mostani dr. Hertz (s így Szabó alighanem Majmuni angol fordítójára gondol). — A professzor beszél a „Hagada és a Midras“ beszédéről, holott mindenki tudja, hogy a Midras legfőbb tartalma a Hagada. Furesza, amit Jóbról mond: „Ez a Jób borzasztóan el volt keseredve, amikor ezeket mondotta. És különben is ki ez a Jób? Még csak nem is izraelita, hanem csak egy a Gójimból, akáresak én: de viszont egészen biztos, hogy sokkal kevesebbet tanult, mint én. Igen szép példát szolgáltatott az egész világnak a szenvedő türelemről, de hittudományi elveket magyarázni ő nem illetékes, esodálom, hogy ezt oly nagy elme mint Majmuni, des figyelmen kívül hagyta.“ Megállunk egy pillanatra: csak nem gondolja komolyan a professzor, hogy volt valaha egy zsidó ember, aki Jób könyvében nem az isteni inspirációt látta, hanem egy pogány ember írását. Lám, a Talmud bölcsei sokkal liberálisabbak, mert többek között azt is kijelentették, hogy Jób nem

létezett, hanem költött személy a megtérés tanának hirdetésére. Majmonides se láthatott tehát pogány írást Jób könyvében.

Ezeket a sorokat nem tiszteletlenségből, csak annak bizonyítására írjuk, hogy a zsidó olvasók egy részénél a hallgatás még nem jelent beleegyezést. — A professzor úr elmélkedése mindenestre tiszteletreméltóbb, mint az, amikor a liberális időkben zsidó írók elmélkedtek a keresztény feltámadás dogmájáról. Egyébiránt a zsidó olvasók egy nagy része mindig indolens volt ilyen dolgokban. Emlékszem, hogy annak idején Silberstein Ötvös Adólf egy tárcájában azt fejtegette, hogy a zsidóság nem is ismeri a halhatatlanság hitét, ezt csak a kereszténységtől tanulta az emberiség. Ezt a tárcát a Pester Lloydban jelentette meg, de azért egyetlen hang sem emelkedett ellene a sajtóban. Am ha ez a Silberstein írhatott akármit, a tudós professzor nem.

Divasom

A Toll legutóbbi számában Ignóus Pál érdekes fejtegetést közöl a társadalom fejlődéséről és a zsidóságról. A fejtegetés első része már előzőleg élénk vitát provokált. — Mostani fejtegetése is azt bizonyítja, hogy ha Ignóus Pál a gettóban maradt volna, kiváló talmudi pilpulistává fejlődött volna. — Fejtegetésének most is csak az a hibája, hogy nem egy katolikus gróf írta.

Dr. KENÉZ-KURLÄNDER EDE:

Reminiscenciák a pápai jesivából

A főrabbinak, dr. Breuer Salomonnak felesége, Sámson Rafael Hirschnek, a híres frankfurti rabbinak volt a leánya. Szűk szavú, halk hangú, tipikus német asszony volt, aki főképpen abban élte ki magát, hogy gyermekeit nevelte és hízaltta. Állandóan etette őket. Breueréknek abban az időben már öt fiuk volt. 6—11 éves korig — Izsák, József, Sámson, Rafael, az ötödik nevére már nem emlékszem. Ezek a fiuk ma már természetesen mind nagy emberek, akik komoly szerepet játszanak a felekezeti életben.

A rabbiné minket, magyar származású bóchereket észre sem veti, beszédre is alig méltatott és olyan formán tekintett ránk, mint Hagenbeckné nézhette azokat a szelidítendő vadakat, amelyeket férje kapott az afrikai dzsungelből. Viszont a német származásuakkal már szóba elegyedett, sőt alkalomadtán még a családi étkezésekhez is meghívta őket. A német származású bócherek közt volt bölcsész tudor, egyetemi hallgató is, de mindegyik kivétel nélkül érettségizett, művelt fiú volt. A németek bennünket vállveregetve kezeltek, hiszen modor és műveltség tekintetében nem igen tudtunk velük konkurálni. Viszont mi magyarok őket kicsinyeltük le, mert zsidó tudásuk alig ütötte meg a jobb chéder mértékét, amit már kiejtésükkel elárultak. Arról ők még álmodni sem mertek, hogy valamely kiagyalt kérdéssel a mestert is zavarba lehet hozni, avagy hogy egy érthetetlennek látszó ellentétet három-négyféle módon is meg lehet fejteni. A németek között a legidősebb egy Pósen nevű bócher volt, aki később Frankfurtban mint rabbi működött. Csaknem harminc-

éves lehetett már akkoriban, nagyon jámbor, szorgalmas és komoly ember volt. Német rendszer szerint tanult, már akkor is sokat tudott és azóta még bizonytalán elmélyítette tudását, ha később Frankfurtban rabbinak választották. Azt azonban kötve hiszem, hogy valaha is felemelkedett volna egy „Chiluk” magaslatáig.

*

Élénken emlékezetemben van még a következő eset. A Szedánnap előestéjén — augusztus 31-én — a Goldberg nevű bölcsész tudor bócher elhívott a németek szállására, ahol különös látványosságban volt részem. Az udvaron már összegyülekezett nyolc-tíz német bócher, ünnepi díszben, töltött pisztolyokkal felszerelve. Adott jelre sortűzet adtak le a levegőbe, utána tűzijáték volt, majd elénekelték a Wach am Rhein-t és ezzel véget ért a germán ünnepség. A jámbor pápaiak összeszaladtak a csendes városban szokatlan lármás demonstrációra, sőt még egy városi hajdu is előkerült valahonnan a pufogtatásra, de nem avatkozott bele a dologba. Tartozom az igazságnak azzal, hogy elmondom, miszerint Pósen nem vett részt az ünnepségen, velem együtt csak mint néző szerepelt. Pósen elutazása előtt kosztadó gazdám — Marton I. L. — leányát feleségül vette.

*

Dr. Breuer Salamon szombat délutánonként musar-előadásokat szokott tartani. Egy ilyen előadáson a következőket mondotta: „Nálunk zsidóknál Mózes egyénisége fix körül van határolva: ő a próféták atyja, a kiválasztott nép kiválasztott vezére, akit Isten minden földi ha-

landó közt a legmagasabbra méltatott. De azért mi hívő zsidók Mózesben csak embert látunk. A legkiválóbbat, de csak embert. Ezzel ellentétben a bibliakritikusok és az egyéb epikureusok szemében, — akik kételkednek a biblia Isteni eredetében — Mózes egyénisége emberfeletti, égi magasságba emelkedik.“

*

Fenyvessy Ferenc, a későbbi főispán, abban az időben országgyűlési képviselő, úgy kezdte pályáját, hogy titkára volt Esterházy grófnak, a mai gróf Esterházy Tamás nagyatyjának. Ottani tartózkodása idején ő szerkesztette a „Pápai Lapokat.“ Fenyvessy Ferenc arról volt nevezetes, hogy nála bájosabb, kedvesebb, elegánsabb ember a Kárpátoktól az Adriáig alig akadt. Kivételes pályafutásának sikerét részben ennek a kedvező egyéni jó tu-

lajdonságainak köszönhette. Fenyvessy sűrűn hazalátogatott Pápára és ilyenkor mindig eljött látogatába, vagy vacsorára Steinerékhez, ahol én is laktam. Egyik vacsora alkalmával félre hívtott és beszélgetve velem, azt a tanácsot adta, hogy hagyjam ott a Jesivát és menjek világi pályára, mert úgy is az lesz a vége, és jobb előbb, mint később.

Mikor a főrabbinál búcsúlátogatásra jelentkeztem, hosszas szigorú exhortáció után a következőket mondotta: „Gib' acht, du kannst werden eine Leuchte in Israel, aber du kannst werden ein Ben Abuja!“ Nem volt nehéz megállapítanom, hogy a jóslat első része nálam nem fog bekövetkezni, nem lesz belőlem „Eine Leuchte in Israel.“ Csak arra ügyeltem mai napig, mint a görög sorstragédiákban, hogy ne következzen be a jóslat másik része.

Olvasom

Uj aktiv katolikus folyóirat jelent meg „Uj Kor“ címen. Minden sorából kiárad egy új, a katolikus szellemben kialakult és átalakult világ utáni vágyakozás. Komoly zsidó ember nagy szellemi és erkölcsi haszonnal olvashatja a folyóiratot, amelyről nem lehet mondani, hogy zsidó-barát, de az ellenkezőjét sem. Az utóbbi mellett szólna az, hogy himnuszt zeng a debreceni ifjusági diétáról, holott ennek a gyűlésnek kirívó pontja volt, hogy az elnök megvonta a szót az egyik felszólalótól, mert a fajgyűlölettel szemben az általános humanizmust hirdető zsidó szónok beszédéről azt mondta, hogy az eddig hallott felszólalások közül a legkeresztényibb szellemű volt. — De viszont milyen gyönyörűen méltatja Hatvany Bertalan legújabb művét. Azzal kezdi a recenziót: „Nagy lelki gyönyörűség elmerülni ebben a nagy-szerű könyvben“ A végén pedig azt mondja: „Hatvany e kérdések gyökeréig nyúl s nézetei oly ritka értéket jelentenek ebben a legtöbb ember számára idegen tárgykörben, hogy közlésükért hálaadás lehetünk a szerzőnek.“ Egvébiránt nem is volna stilszerű, hogy az „Uj Kor“ elfogult legyen a zsidósággal szemben, hiszen a temesvári cionista lap nevét viseli.

Nem olvasom

A pesti orthodox hitközség egyik rabija kiprédikálta az asszonyok egy részét, hogy nem tartják be a törvényt házassági életükben, meg is mondta, hogy vagy nyolc asszonyról van szó. Most igazalommal lesik, hogy mi lesz a vége a dolognak, mert a rabbi felszólította az illető férjeket a válásra. A férjek helyzete természetesen még kínosabb, mert ők maradnak a vízben, ha az asszonyok kerülnek a rituális vizeket.

Olvasom

Werner Sombart, a világhírű tudós a berlini Lessing-egyetemen előadást tartott, melynek folyamán a fajkérdésről is beszélt. „Minden ember lényegében egyforma — mondotta Werner Sombart beszédében — az úgynevezett fajkülönbségek csak másodsorban jöhetnek tekintetbe. A szélsőséges vér és fajelmélet, amely már eleve megbélyegez egyes embercsoportokat, nem lehet igazságos és helyes...“

Utóhangok a Maimuni-ünnepségekhez

A FÉLREÉRTETT SZATIRA.

Több lapban megjelent a következő vízió: „A talmudtudósok legélesítőbb elemköszörűje a Rambam. Egy „harber Rambam“ megfejtése sok fejtörést okoz. Az egyik rabbi különösen híres volt arról, hogy milyen komplikált módszerekkel tudja a nehéz Rambamot beigazítani. Miker meghalt, — feljutott az égbe és ott szerényen eléje ment „rangrejtve“ inkognitóban maga a Rambam:

— Hallottam, hogy kitűően magyarázod Rambam műveit. Szeretnék én is valamit hallani ebből.

A gaon felütötte a foliánst és olvasta. Majd megállt: diadalmasan szólt:

— Itt az első súlyos kérdés, amire feleletet találtam. A kérdés a következő.

Rambam hallgatta a kérdést, aztán közbevágott szerényen:

— Szerintem nincs itt semmi kérdés, semmi nehézség. Az értelmezés egyszerűen ez. . .

A gaon türelmetlenül hallgatta egy darabig a fejtegetést. Aztán mérgesen odaszólt az ismeretlen menyébéli lakónak:

— Na tessék! Ez is Rambam-magyarázó akar lenni!”

Ez természetesen csupán szatira a szórszálhasogató, Rambam-nehézségeket koholó szellemi zsonglőrösködés ellen. Azt akarja mondani, hogy ezek az éles elméjű tudósok úgy magyarázzák Majmunit, hogy Majmuni maga sem értené meg. Emlékszem rá, hogy még a 90-es évek elején megbotránkozással emítették a híres prágai Rappaport főrabbi. (aki tudományos képzettségénél fogva másképen nézte Majmunit, mint a korabeli orthodox pilpulista rabbi) „egyik Rambam-stiklijéről“. A tudós főrabbi ugyanis citált egy nehéz Rambam helyet s háromféle módon megoldotta a nehézségeket, de azután hallgatóinak rémületére csendesen megjegyezte, hogy mindez fölösleges szellemi torna, mert Majmuni szövegében tulajdonképpen sajtóki-ba van. — Hogy a fenti szatira hatásosabb legyen, megemlítem furcsaságként, hogy ezt az antirabbinikus, a gaont gúnyoló

szatirát naivul leközli — az orthodox Zsidó Újság.

*

MISNE-MISNA.

A Szombat legutóbbi számában kiemeltük és méltányoltuk Supka Géza kiünő essay-ét Majmuniról és megállapítottuk szépséghibaként, hogy összetévesztik a „Misna Tórát“ a „Misná“-val. Ezzel kapcsolatban érdekes volt elolvasnom Dr. Enten Manó kassai rabbi cikkét egy böcsi lapban, amelyből látom, hogy ezt a hibát egy német kulturhistórikus Lamparter, továbbá Grill osztrák teológiai professzor is elkövette, sőt — si licet componere — néhai Zimándy, az antiszemita törökbálinti hecc-plébános is. Szóval: Supka Géza jó társaságban is van, de rosszlan is.

*

MINDENKI TANULJON.

Az orthodoxia politizáló része, különösen az Aguda zászlaja alá sorakozó, tüntetőleg elutasította Majmuni születésének nyolcszázadik évfordulójának megünneplését, hangoztatván, hogy Majmunit nem dicsőíteni kell, hanem tanulni. Épp ezért igen jellemző Prinz Joachim, az ismert reform rabbi kijelentése, a Familienblatt Majmuni számában. Megállapítja, hogy Majmuni a mai zsidóság legnagyobb részének valóban nem „a tévelygők utmutatója,“ de a jubileum indítson egyre, hogy a zsidó társaság egyet kötelességének: „Lernen“. Szóval látjuk, hogy a szélső orthodoxia és a szélső neológia érintkeznek. — Vagy mondjuk így: túl minden pártoskodáson dogmatikus különbségen, van zsidó szellemi egység is.

TOKAJI MINTAPINCE

FUCHS LÁSZLÓ

tolcsvai bortermelő lerakata.

BUDAPEST, V., NÁDOR-UTCA 5.

Telefon: 81-2-74.

3 szó csupán:

3

SIRKÓ

LÖWY-NÉL

BUDÁN

II. FŐ-UTCA 79.

TELEFON: 51-5-81

*Alkalmi vételek
legolcsóbb áron!*

II. Zárda-utca

Margit körut sarok

3

OLVASOM,...

NEM OLVASOM...

Nem olvasom

Friedmann Ignác kormányfőtanácsos Stefánia-úti villájában reform-széder zajlott le peszach első estéjén. A vendégek sorában ott voltak: *Baracs Károlyné*, a Budai Nőegylet elnöknője, *Szép Ernő*, a kiváló író, *dr. Bidermann János* főorvos, *Székely Dezső* műépítész és neje, *Sós Ármin* vezérigazgató és neje, *Fodor Oszkár* és *Sós Endre* szerkesztők nejeikkel. *Molnár Károly* építész és neje, továbbá még körülbelül negyvenen a főváros előkelő zsidó társadalma köréből. — Az asztalt díszítő ezüstneműk Friedmann Ignác muzeális értékű gyűjteményéből származtak. A jelenlévő férfiak kalap nélkül ültek az asztalnál és hallgatták a házigazda magyarnyelvű Hagada-magyarázatát. A héber részeknél egyébként Friedmann Ignác himzett sapkát vett fel. A vacsora után a vendégek még sokáig együtt maradtak és szóba került a beszélgetések során Sós Endrének az az akciója is, amely azt célozza, hogy a pesti hitközség helyezzen Herzl- emléktáblát a zsidó kulturpalota falára abból az alkalomból, hogy az egész világ megünnepli Herzl Tivadar hetvenötödik születésnapját. Friedmann Ignác bejelentette, hogy amennyiben a pesti hitközség az emléktáblát nem csináltatja meg, saját költségén elkészítteti Gárdos Aladár szobrászművésszel ezt az emléktáblát és a Mária Valéria utcában levő Phönix-ház falára fogja elhelyeztetni. Ebben a házban töltötte ugyanis Herzl gimnáziumi tanuló éveit.

Olvasom

Az orthodox Zsidó Ujság az énekek énekéről elmélkedik. Ott olvasható a mondat: „Mint az almafa az erdő fái között, úgy volt szeretőm (Isten) a fiúk között.” — Boesánatot kérünk, de az ízlés nevében meg kell jegyezmem, hogy durva parasztos szó a „szeretőm” kifejezés és ezt a durva szót Istennel azonosítani egyszerű blaszfémia. — A régi magyar fordítók ezt a „daudi” szót úgy fordítják: szerelmes, vagy: mátká. Az orthodox ujság erotikai szótára szerint a szombati Lecho daudi-t úgy kell fordítani: „Jöjj, szeretőm, a menyasszony elébe.” — No: szép családi dráma és háromszög fejlődnek ebből.

Nem olvasom

A budai hitközség hittanárnöje: Ligeti Rózsi és férje Tóratekereset irattak és adományoztak dr. Edelstein Bertalan emlékére. A szép ünnepségre héber nyelvű meghívókat bccsátottak ki az adományozók. Páratlan eset ez! Először azért, hogy egy hitközségi alkalmazottnak van pénze ilyesmire, de még inkább azért, hogy van szíve ilyesmire, hiszen a hitközségi alkalmazottakat azzal rágalmazzák, hogy inkább Nehmer-ek, mint Geber-ek.

Nem olvasom

Egy vidéki ismerősöm fia nősült. Az apa kétségbe van esve, mert a menyec egyáltalán nem ismeri a rituálitás fogalmát, a fiú sem vallásos. De mit nem tesz még a vallásos érzésű apa a gyermeke kedvéért? Hogy frigyük egészen biztosan boldog legyen, kiköti, hogy az orthodox rabbiság előtt kössék meg. Ő így akarja bebiztosítani őket, pedig az új párnak a neológ-rabbiság is túl-orthodox.

Nem olvasom

Most, hogy Stern Samu Abbáziában üdül, kiderül, hogy a hitközségi életben is ő tölti be a motorikus erő szerepét, mert mióta távol van, nem mozog a felekezeti élet és a berkekben csend honol. . .

Olvason

Dr. Wildner Ödön könyvében, hogy Saphir Mórítzot, a német író, a volt pozsonyi bóchert, a régi Pest díszpolgárának választotta. Arra vagyok kíváncsi, milyen címen, milyen érdemek alapján választották meg Saphirt díszpolgárnak.

Olvason

Kommentár nélkül közöljük — fordításban — azt az apróhirdetést, ami egy angolnyelvű palesztinai ujságban, a „The Palestine Post”-ban, március 29-én napvilágot látott.

Szép nagy üres szoba 1-7 személy részére, nem rituális ellátással, vagy anélkül, csendes házban kiadó. Autóbusz 5. B. Szíves megkeresést kér a következő cím: Kerem Abraham, C. 594, P. O. Box 625, Jerusalem.

Olvason

Pécsről kaptam egy pamfletet és egy könyvet. A pamflettről nem teszek említést, de a könyvről igen, mert a volt pécsi főrabbi Perls Ármín nagyszerű beszédeit tartalmazza. Időszerű megemlíteni a Rákóczi Ferenc emlékére 1906-ban tartott kabalisztikus textusú remek beszédét, amelyben Rákócziról azt mondja: „Elégett minden kincs, rang, hatalom, csak az eszme nem hamvad el és hitünk az eszmék tisztaságában, a férfijellem önzetlenségében, hitünk az ő fel-támadásában. Azért nem lett a majthényi sík magyar nemzet temetője, mert Rodostóban az égből hullott rög gránit-tá lett, amelyre egy szebb dicsőbb kor-szak temploma épült, ahová elmegyünk, leborulunk, fohászunk.” — Hej, de hogyan tudtak akkor még lelkesedni!

Palesztinába!

a Purim-karneválhoz, a Világ-Makkabiáh és Pesszah ünnepe alkalmából legolcsóbban, leggyorsabban és legkényelmesebben

Lloyd-Triestino

ragyogó legmodernebb óceánjáróin, a

„JERUZSÁLEM” és „PILSNA”

pompás gyorshajókon (csak külső kabinok) és

R Ó M A

35.000 tonnás tranzatlanti óriásgőzösön bőséges, izletes, szigorúan rituális ellátással. — A kedvezményes áru társasutazásokra vonatkozóan részletes felvilágosítással a társaság mindkét budapesti irodája :

Thököly-ut 2 Váci-utca 4

Olvason

Dr. Reiner Imre, az orthodox iroda jogtanácsosa 50 éves lett. Évek hosszú során olvasunk tevékenységéről. Az olvasók zöme bizonyára úgy képzelte, hogy ő, a peszachi hagada szavaival élve, „k-ven sivim sono” már hetven felé járhat. A most megállapítható fiataltsága tehát annál szebb meglepetés, mely kiváltja azt a kívánságot, hogy ha majd valóban elérkezik a hetven év felé, olyan munkabíró, tevékeny s népszerű legyen, mint most, félszázados jubileuma alkalmából.

Olvason

egy aradi ujságban.

A képviselők fáradtan sétálnak körbe a folyosón. Meleg van, a fojtó levegő ránehezedik a t. Házra, amelyet nem le-

hetett egész nap szellőztetni. A telefonhivatalban délután kiégték a biztosítékok a nagy megerőltetéstől. Mindenki eljött a kapuzárásra. A pénztár körül nagy tolongás. Negreanu pénztáros alig győzi a napidíjak kifizetését. Csupa új ötszáz lejesekben. . .

A büffé egyik asztalánál Cuza professzor egy narancsot kér. Elgondolkozva bontja ki selyem papirosából, amikor Calinescu megáll előtte s tréfásan megkérdi:

— Tanár úr, olvasta, mi áll a papíron?

— Nem. — És kíváncsian olvasni kezdte: „Jaffa“ — Palestina. A héber betűknél megállott, majd diadalmasan fölkiáltott:

— Tov se-bagojim harog!

— És ön professzor úr, pártolja a zsidó termékeket? — kérdi mosolyogva Calinescu.

— Igen! — mondja Cuza, mert én a fenti héber citátumot szabadon úgy fordítom, hogy egy jó gój „hirigeli“ a zsidókat, de azért a jó termékeiket szívesen fogyasztja. . .

Nem olvasom

Egy epésségéről ismert, az ötvenen túl levő pesti zsidó közeleti férfiúnak elmondják, hogy hír szerint egy fiatal rabbiból még pesti főrabbi lesz. Azt hitték, hogy valami gúnyosat fog mondani erre. E helyett csak azt jegyezte meg ajtatos hangon: „Erleben möcht' ich's“, amiből mindenesetre következik, hogy véleménye szerint ez még soká lesz.

Olvason

A nyolcvanhétéves Pázmándy Dénes, a magyar újságírók doyenje, a következő levelet intézte a Szombat szerkesztőjének:

„Budapest, 1935 április 17. Tisztelt Öcsém Uram! Most, hogy hosszabb gyengélkedésem miatt napokon át a szobát voltam kénytelen őrizni, mindig nagy kíváncsisággal vártam lapjának megjelenését. A „Szombat“ élvezetes olvasmányom volt. Legutóbbi számaiból a „Congressus“, a „Chewra közgyűlése“! Látom azt a nagyszerű haladást, mely a magyar zsidóságot jellemzi. Ebben az igyekezetben kiváló sze-

rep jut a két vezető férfiúnak: Stern Samu és Kramer Miksa uraknak, kiknek önfeláldozó tevékenységüket bámulom. Boldog felekezet, melynek ilyen előjárói vannak! A napokban, ha melegebb időjárás lesz, eljövök este Keszelyhez, hogy kezet szoríthassak az ottani barátainkkal. Addig is, régi hévvel — őszinte híve: Pázmándy Dénes.“

Nem olvasom

A peszach-ünnep hatodik napján elhunyt özv. Lazarus Adolfné, a néhai híres pesti főkántor neje. A férje is annak idején az ünnep hatodik napján hunyt el. Ha chaszid-rebberől volna szó, a legendának hálás területe volna ez a naptári összetalálkozás.

Olvason

Dr. Kriszhaber Adolf, a budai hitközség elnökének beszédét, mely foglalkozik a kongresszusi tárgyalásokkal. Köztudomásu, hogy Kriszhaber Adolf felszólalásaival teljesen magáramaradt és az ő egyetlen szavazatával szemben a kongresszus egyhangulag hozta meg határozatát. Ennek dacára dr. Kriszhaber méltatlan módon foglalkozik Stern Samu személyével, működésével és a kongresszusi tárgyalások menetével. A budai elnök felszólalása a felekezeti élet körében nagy felháborodást keltett és ennek még okvetlen viszhangja lesz. Stern Samu elnök ezidőszerint nem tartózkodik a fővárosban, májns elején érkezik vissza és veszi át az ügyek irányítását. Nem kétséges, hogy kellő helyen meg fogja adni a választ Kriszhaber Adolf kirohanásaira.

Olvason

Kuttu Gyula nagykereskedő a Zsidó Szemle hasábjain igen életrevaló tervet vetett fel: a zsidó árvák egy részét, akiknek nevelése igen sok pénzbe kerül és az eredmény az európai viszonyok miatt kétséges, telepítsék Palesztinába és az ottani egészségesebb viszonyok mellett neveljék mezőgazdaságra. A gondolat nagyon egyszerű és nagyon plauzibilis, okvetlen foglalkozni kellene vele.

SÓ S E N D R E :

Hatvany Bertalan könyve (ÁZSIA LELKE)

A Hatvany-név számomra már régen tehetséget és márkát jelent. Bárki is vitatja, állítom, hogy: *Hatvany Lajos* báró nem méltatlan arra, hogy az új magyar irodalom Kazinczy Ferencének tekintsék. S minden ellenkező véleménnyel szemben: *Hatvany Lili* bárónőt is roppant talentumosnak tartom s igen fájlalom, hogy talentumát kizárólag a New-York kávéház és a Gerbeaud-cukrászda szempont-határkövei között sétáltatja. Arról pedig nem is akarok bővebben beszélni, hogy: *Hatvany Ferenc* báró aktképeit a XX. század magyar pikturájának első vonalába helyezem.

Csak egy Hatvany volt számomra hosszú ideig probléma. Rögtön meg is mondom: *Hatvany Bertalan* báró. Nem tudtam, hogy mit kezdjek vele. Nem tudtam, hogy hová helyezzem. *A zsidó felekezeti politikások közé? A szépírók közé? A publicisták sorába?*

Elvégre a fiatal báró annyi mindennel foglalkozott. Hol a zsidó fiatalokat óhajtotta megszervezni a felekezeti reformnemzedék zászlaja alá, hol pedig egy készülő reformhitközség elnökjelöltjeként szerepelt. Más alkalmakkor pedig egyrészt finom méltatásokat írt Malraux és mások regényeiről, másrészt mélyértelmű verseket bocsátott közre. De ez sem elég. Egy szép napon felesapott publicistának és „véres” cikkekben osztorozta felekezetünk igazi és képzelt bajait.

Annyi bizonyos: *tehetséges reformpropagátor, tehetséges esztéta, tehetséges költő és tehetséges publicista volt.* S most, amikor előttem fekszik vaskos könyve, az „*Ázsia lelke*”, mégis úgy érzem: nem a reformtevékenység, nem az esztétikai kirándulások, nem a versek és nem a haragos cikkek reprezentálják igazán Hatvany Bertalan bárót, hanem ez a hatalmas, impozáns könyv, amely — nem túlzok — *irodalmi esemény és irodalmi csemege.*

Az „*Ázsia lelke*”-ért irigylem Hatvany Bertalan bárót. Pedig nem vagyok irigy természet. . . Hogy miért irigylem? Azért, mert tudom: én sohasem fogok ilyen vaskos kö-

tetet összeírni. Eddig öt tanulmányom jelent meg, de a legterjedelmesebb sem állt többől, mint negyven oldalból. Örülni fogok, ha egy százoldalas tanulmány szerzőjeként léphetek a nyilvánosság elé. Hatvany Bertalan báró pedig rögtön egy ötszázoldalas tanulmánnyal startolt.

Bevallom: nehezen tudok erről a könyvről érdemlegeset írni. S ha Hatvany Bertalan báró túlzott szerénységével azt állítja a bevezetésben, hogy: „*Ezt a könyvet laikus írta laikusoknak*”, akkor én viszont hozzáteszem: „*És a Szombat hasábjain egy laikus mond róla bírálatot*”.

Felvinczi-Takács Zoltán és a Kelet egyéb szaktudósai kifejtették már, hogy a mű milyen komoly tudományos alapokra épült fel. Én csak annyit fűzhetek e szaktudósok értéktételeéhez, hogy a mű élvezetes, érdekes olvasmány. Nem lehet gyorsan átfutni rajta, de aki egyszer a kezébe vette, az végig is olvassa.

Ázsia kultúrproblémái talán nem kaptak még Magyarországon soha vonzóbb méltatást, mint amilyenben most Hatvany Bertalan báró részesítette őket, akinek könyve világos, mindenki számára érthető választ ad az ázsiai növényzet-isten kultuszával, a feltámadás-mitosszal és a rituális királygyilkosságok problémájával kapcsolatosan felmerülő kérdésekre.

Külön fejezetet szentel Hatvany Bertalan báró a Palesztina-problémának és e fejezet előljárójában maga is beismeri, hogy: ennél a pontnál érkezett el könyve legnehezebb részéhez. Mert eddig a pontig nem volt nehéz megőrizni az objektivitását, „*sine ira et studio*” elintézni a matériát, de — ennél a fejezetnél „*a tárgyilagos állásfoglalás eleve a jámbor kísérlet reménytelen sorsára van ítélve*”.

S mi történik e „vallomás” után? Hatvany Bertalan báró lelkes hangon hirdeti, hogy milyen hatalmas zsidó tömegeknek ad módot a Szentföld az emberi ideálok méltó szolgálatára és a palesztinai munka milyen

ékes cáfolatot nyújt majd azokra a vádakra, hogy a zsidó lélek szereti a rombolást. „A cionistáknál kötelességtudóbb polgára kevés van bármely európai népnek.”

Nagyon finom megállapítása Hatvany Bertalan bárónak az is, hogy: „Az ú. n. „zsidó materializmus” nem zsidó gondolat, hanem zsidó bomlási termék.”

✱

Sokszor én is azok közé tartoztam, akik

ki akarták rángatni Hatvany Bertalan bárót gellérthegyi villája csendjéből. Most utólag, amióta tudom, hogy mit csinált a gellérthegyi csendben, bocsánatot kérek tőle. . . Sokkal helyesebb, ha ilyen könyveket ír, mintha résztvesz a fórumon végbemenő tülekedésekben.

Ez a könyv nagy beteljesülés, de ugyanakkor nagy ígéret is. *Mennyi kinccsel fogja még megajándékozni Hatvany Bertalan báró a magyarzsidóságot.*

Sógorsági házasság

A Szentírás nagy pontossággal megállapítja, hogy Isten Évát az Ádám bordájából teremtette. Ezzel előfutárként előre sejteti a szertartást, a házasságkötés alkalmából, mely azt szentté avatja. Az Ádám kiszólása, miszerint ez egyszer „csont az én csontomból, hús az én húsemból” (Mózes I. 2. 23.) úgy hangzik, mint egy közjegyzőileg elkészült házassági szerződés, amelyet élethossziglani erejűnek kell tekinteni. A házasság tehát nemcsak érzelmi szálakkal — ez egyszer saját vérén keresztül — vallási szertartással, hanem világi tulajdonjogi alappal is alá lett támasztva, hiszen csont a férj csontjából. Ezen jogforrás elmélete nemcsak a hűtlenséget zárja ki a feleség részéről, de még a többnejűség ellen is szól, ha csak a bordát dugvány módra nem szaporítjuk. Annyi bizonyos, hogy később is az asszony a család, illetve a törzs tulajdona volt. Ezen belül a család tisztasága, vagy elkülönítése természetesen az illető törzs, vagy család erkölcsi fokától függött. A semita törzsnél, de még fokozottabb mértékben Israel családnál a többi törzsekhez viszonyítva, az erkölcsös családi élet jóval magasabb színvonalon állott.

Ezt igazolja a Szentírás, midőn a magtalanul elhalt fivérnek özvegye tartozik ugyan a családhoz, de csak az elhalt férjének családrokoni utódlást biztosítására az elhalt fivérét kötelezi vele sógorsági házasságot kötni. (Mózes V. 25.)

S itt bámulatba ejti a figyelőt a Szentírásnak azon preventív surrogát gondoskodása arra az esetre, ha a köteles fivér vonakodnék sógorsági házasságot kötni, mely esetben köteles az özvegynek „chalice”-t, sarulchuzó szertartást adni. (Mózes V. 25. 9.) Ez talán a Szentírás egyetlen esete, amikor egy kimondott parancsolat megtagadás esetére pótló intézkedésről gondoskodik. Ebből arra le-

het következtetni, mintha a Szentírás a család tisztasága és magasabb erkölcsi szempontjából nem a sógorsági házasságot tűzte volna ki végcéljául, hanem, hogy inkább a chalice pótolja azt.

Ezen értelmezés mellett szól a Talmud is. „Valamikor régen bizonyos erkölcsi szempontot tekintetbe véve helyesebbnek találták a sógorsági házasságot, most (a Talmud idejében) helyesebb a pótló „chalice” alkalmazása.” (Bchoroth 15-a.)

Több századdal később jött Rabbi Gersom chéremje (tilalom), amely megszüntette a sógorsági házasságot, még ha az elhaltnak fivére nőtlen és hajlandó is az özvegy sógornőjével házasságot kötni. Egy ilyen radikális megtagadást egy parancsolattal szemben, mely a Szentírásban le van fektetve, nem merte volna elrendelni, ha tiszta mély gondolkodásával nem sejtette, nem látta volna, hogy a Szentírás, midőn a sógorsági házasságot rendezte, inkább csak formalitássá akarta átváltoztatni. Célja volt a tiszta általános családi törvénynek. — „Fivéred nejével ne állj össze” (Mózes III. 18. 21.) és „Ki a fivére nejét elveszi, azt a tisztatlanság és átok terheli” (Mózes III. 20. 21.) — teljes érvényt szerezni, tehát tilos a sógorsági házasság. Mennyi tisztaság, mennyi erkölcs és mennyi etika van ebben a törvényben. Ez végig húzódik a Szentírásban, a Talmudban, majd később Rabbi Gersom chéremjében is.

Moskovits Miksa.

Erdőbénye.

MINDEN ÚJ KÖNYVET MEGKAPHAT magyar, német, francia és angol nyelven Lukács kolcsönkönyvtár és könyvkereskedésében, Budapest, V. Nádor u. 8. Telefon: 80—6—37. Olcsó helybeli és vidéki előfizetési díjak! — Házhoz szállítás.

A berlini „Reformhitközség“ 90 éves jubileumához

A berlini zsidó „reformhitközség“ április 5.-én és 7.-én szerény ünnepség és ünnepi istentisztelet keretében emlékezett meg fennállásának kilencvenedik évéről. A Johannis-strasseban levő székházban kiállításra kerültek ebből az alkalomból azok a dokumentumok és iratok, amelyek a berlini reformhitközség keletkezését létrehozták. 1845 április 2.-án jelent meg az a kiáltvány, amelynek eredménye a reformhitközség megalakulása volt. „Hitet akarunk, pozitív vallást, zsidóságot akarunk!” — így kezdődik a kiáltvány. — „A zsidó vallás merev formáit az élethez kell hozzáidomítani!” Magyar szemmel nézve a reformhitközség létrejöttét, kilenc évtizeden át való fennmaradását nehezen tudjuk megérteni. Mi úgy képzeljük, hogy az cfajta „reformhitközség“ nem egyéb, mint a kitérések tornáca. A berlini reformhitközség immár 1845 április 2. óta áll fenn. Érdekes volna azonban megállapítani azt, hogy vajon az akkori alapítók és az első „reform“-hívek utódai tagjai-e még a mai reformhitközségnek, mert csak így lehetne erről a kérdésről helyes véleményt mondani és találó következtetéseket levonni a kilenc évtizedes fennállásból. . .

Olvasom

A Szombat legutóbbi számában megjelent egy cikk: „Változatok a minjan körül“ címmel. Ezzel kapcsolatban dr. Kolbach Bertalan ny. főgimnáziumi tanár, ki fiatalabb korában temesvári főrabbi volt, hosszabb levélben foglalkozik a felvetett kérdéssel. Az intim levélből a következő érdekes részletet iktatjuk ide: „... Reformrabbinak híreszteltek engem, ennek dacára hat éven át, hacsak nagybeteg nem voltam — bizony minden reggel ott voltam a templomban. Természetesen a hétköznapi istentisztelet minjanja többnyire szegény emberek, (zsibáros, házaló, iparos) gyüleke-

zete volt, megkértek, hogy nyáron félhatkor reggel imádkozzunk. Ott voltam!...“

Nem olvasom

Dr. Hevesi Simon vezető főrabbi 40 éves rabbi-jubileumára hívei és tisztelői tudományos ünnepi iratot adnak ki. Amint hirlik, ebből az alkalomból magas kitüntetésben is fog részesülni.

Nem olvasom

Az elsőhetes mozik mult heti híradósorozatában egy németországi kép is van, egy híres német zeneszerző halálának emlékére rendezett ünnepségről készült jelenetet forgatnak. Megjelenik a vásznon egy hatalmas terem, a falakat emelet-magasságú horogkeresztes zászlók díszítik, horogkereszt az emelvényen, horogkereszt a karokon és minden bizonnal a szívekben is. Hallatszik a tömeg moraja, egyszerre csend lesz, felharsan az orgona és az orcheszter, majd rövid introdukció után felzeng a hatalmas kórus: „Halleluja!“ Mi ez? Jól hallottuk? Hallelujáznak Hitler és Ludendorff országában? Ahol az ősgermán kultúra és ritus feltámasztásán dolgoznak, sőt Ludendorff nyíltan pogánynak vallja magát, szózatok és cikkek jelennek meg, melyekben a kereszténységet, mint a zsidóságból fakadt nem árjant, elvetendőnek bélyegzik meg, és akkor egy germán művész ünnepén zsidó szöveget énekelnek? Ha nem tudná a hivatalos gleichschaltolt kultúrvezetőség, hát sürgősen vegyék tudomásul, hogy a „halleluja“ tiszta zsidó kifejezés, azt jelenti: „Magasztaljátok az Urat.“ A Wotán-kultusz, a horogkereszt, a germán alapokon felépülni készülő új német „kultúra“ hazájában nem szabad zsidó szavakat használni. Adják vissza nekünk a „Halleluját“ és keressenek valami megfelelő ősgermán szót helyette . . .

